

Març 2024

Jordi Umbert Juliana

Llicenciat en Pedagogia per la Universitat de Barcelona
i Titulat Superior en Música. Director de L'Escola d'Arts
en Viu de l'ajuntament del Prat de Llobregat

Transformació de les escoles de música a escoles de les arts. Una mirada interdisciplinària

Panel 2020-2021

**Diputació
Barcelona**

Àrea d'Educació

ÍNDEX

El desequilibri de disciplines artístiques en les ofertes municipals	3
Les dades del panel amb relació a les ofertes pluridisciplinàries	4
La condició d'escola o centre de les arts	5
El potencial de les escoles de les arts	7
Les escoles de les arts com a eines per garantir drets culturals en tots els contextos	8
La transformació en centre de les arts com un procés d'experimentació i innovació artística	10
Apunts sobre el context general necessari per impulsar la creació de centres municipals de les arts	13

01

El desequilibri de disciplines artístiques en les ofertes municipals

Els serveis municipals d'ensenyaments artístics a la demarcació de Barcelona han estat i són majoritàriament serveis d'ensenyaments musicals. Durant la primera dècada del segle xx el volum d'escoles municipals de música de la província ja era elevat, en un nombre similar a l'actual, entorn d'un centenar de serveis. En canvi, el nombre d'escoles municipals centrades en la dansa o el teatre era irrisori; només es podien trobar un parell d'escoles dedicades únicament a la dansa, una de municipal i una de comarcal, a Castelldefels i a l'Anoia, i una aula municipal de teatre a Mataró.

Atès que el Decret 179/1993 preveia la creació d'escoles d'ensenyaments no reglats en les especialitats de música i dansa, diversos municipis havien optat per oferir en un únic servei aquestes dues disciplines. Així doncs, s'havien anat creant escoles de música i dansa en municipis com ara Esparreguera, Tiana, El Papiol, Santa Perpètua de Mogoda, Sant Andreu de la Barca o Palafolls, però en un volum comparativament molt inferior amb relació a l'oferta de serveis municipals d'escola de música.

En l'interval que va de l'any 2000 al 2010 van aparèixer tímidament els primers serveis municipals que oferien tres disciplines artístiques (música, teatre i dansa) o que oferien una combinació de disciplines que no era la prevista al decret: són els casos dels municipis de Montornès amb la seva Escola Municipal de música i Dansa i Aula de Teatre (2001); Tordera amb el seu Centre de Formació Artística del Teatre Clavé, on s'ofereixen música, teatre, dansa i belles arts (2002); Sant Celoni amb

el seu Centre Municipal d'Expressió, que ofereix teatre i música (2004); l'Hospitalet de Llobregat amb la seva Escola de Música-Centre de les Arts, que ofereix música, teatre i dansa (2005), i Viladecans amb el seu Ateneu de les Arts, que incorporava també la pluralitat de disciplines (2009). En el cas de l'Ajuntament de l'Hospitalet es pot afirmar que, amb la posada en marxa de l'EMMCA l'any 2005, per primera vegada una escola municipal s'explicitava com a centre de les arts a la demarcació de Barcelona.

Algun ajuntament havia optat per oferir els ensenyaments artístics en serveis diferenciats, com és el cas de l'Ajuntament de Mataró, que amb l'obertura l'any 2009 del seu Servei d'Escola de Música oferia formació en els ensenyaments artístics de teatre i música a través de dos serveis diferents: l'Aula de Teatre i l'Escola Municipal de Música.

Per completar aquesta fotografia del desequilibri en els serveis municipals dels diferents tipus d'ensenyaments artístics, cal constatar que a la ciutat de Barcelona, que no forma part de l'estudi del Panel, no hi havia exemples d'escoles municipals que oferissin alhora diferents disciplines artístiques, i l'oferta es reduïa a les escoles municipals de música.

A partir d'aquí, però, no podem dir que s'hagi produït un creixement d'aquest tipus de centres els darrers anys, sinó que més aviat els governs municipals han mantingut l'aposta per les escoles de música i només en comptades excepcions han decidit ampliar-les a escoles de les arts.

En els darrers sis anys s'han creat o transformat algunes escoles com a escoles de les arts, oferint disciplines més enllà del tàndem música-dansa que establia el Decret 179/1993 i que també estableix l'actual Decret 354/2021. Alguns exemples en són els casos l'Escola de Música i Arts de Lluçanès (EMAL), creada l'any 2017; la transformació de l'Escola de Música i Dansa de Santa Perpètua de Mogoda en l'Escola Municipal de les Arts (2018), o la de l'Escola Municipal de Música del Prat de Llobregat en l'Escola d'Arts en Viu (2018).

Les dades del Panel indiquen que algunes escoles municipal de música estan començant a oferir espais d'aprenentatge de dansa, teatre o arts visuals, sense de moment fer canvis substancials en la seva definició de servei. Com a exemple, l'Escola Municipal de Música d'Artés ha incorporat recentment les disciplines de dansa contemporània i teatre musical.

Així doncs, ens trobem en una situació en la qual s'inverteix molt des dels municipis en els ensenyaments musicals, però es tenen pràcticament oblidades les altres disciplines artístiques (dansa, teatre, circ, arts visuals i audiovisuals), que molt sovint són inexistents en les ofertes de serveis públics o apareixen només com a tallers de curta durada o com a iniciatives d'entitats culturals que reben algun tipus de suport per part dels ajuntaments.

Darrere d'aquest desequilibri hi ha raons històriques amb relació a la tradició d'ensenyaments musicals, raons vinculades al desplegament del marc normatiu de les lleis d'educació i els criteris de finançament dels ensenyaments artístics, i també raons relacionades amb prestigi que socialment es tendeix a atribuir a unes disciplines envers unes altres i la demanda que aquest fet genera.

02

Les dades del panel amb relació a les ofertes pluridisciplinàries

Les dades del Panel amb relació a la presència d'altres arts que no sigui la música en les ofertes municipals i la possible reorientació de les escoles municipals de música cap a models basats en una concepció interdisciplinària de les arts demostren que avui dia la incidència d'aquestes projectes és molt petita en el conjunt de la demarcació.

De les 102 escoles que conformen l'univers de serveis municipals d'ensenyaments artístics de la província de Barcelona, de les quals algunes han respost al Panel de forma completa però d'altres parcialment, només 19 (18,6%) han contestat que el seu projecte educatiu es basa

en una concepció interdisciplinària de les arts. Si es tenen en compte les 66 escoles que han contestat el qüestionari de manera completa, el percentatge augmenta fins al 28,8%.

Cal dir que el concepte d'interdisciplinarietat encara no està prou consolidat entre el sector i la seva interpretació no és unívoca. Des de la Xarxa d'Escoles Municipals de Música i Ensenyaments Artístics (XEMMA), impulsada per la Diputació de Barcelona, el grup de treball de centres de les arts, va elaborar un document titulat *Una visió interdisciplinària de l'educació i la pràctica artística* que pretén donar resposta a aquesta dificultat epistemològica i fa una proposta per a les escoles d'arts apuntant quins són els valors d'una pràctica integrada de les diferents disciplines artístiques.

Però analitzant les respostes s'observa que no tot el personal tècnic que ha contestat l'enquesta del Panel ha fet una lectura idèntica de la pregunta 37:

El projecte educatiu de l'escola es basa en una concepció interdisciplinària de les arts?

En alguns casos les escoles han fet una lectura exigent d'aquesta pregunta entenent que no n'hi ha prou amb tenir oferta de diferents disciplines en una mateixa escola perquè es pugui considerar un projecte interdisciplinari. I és que aquest és un punt de debat molt important, i és comprensible que es consideri que la interdisciplinarietat requereix uns objectius, unes pràctiques i unes condicions organitzatius dels centres que van més enllà de la convivència de diferents ofertes en un mateix edifici.

L'enquesta no ens ofereix prou concreció de dades per poder valorar la naturalesa de la interdisciplinarietat de cada centre, tot i que la pregunta 37 es desglossa en la subpregunta:

Quina de les següents opcions s'adequa més al grau d'interdisciplinarietat de l'escola?

Es permetia escollir entre les tres respostes següents:

- Diferents disciplines artístiques conviuen en el mateix espai de l'escola de música: 6 respostes*
- Es duen a terme activitats concretes basades en una concepció interdisciplinària de les arts: 10 respostes*
- Tota l'activitat i oferta formativa de l'escola respon a una concepció interdisciplinària de les arts: 3 respostes*

Però la interpretació que es pot fer de cadascuna d'aquestes tres frases és molt àmplia. Segurament algunes escoles n'han fet una interpretació restrictiva i han optat per ser prudents, i pot semblar que aparentment fan menys del que fan, i d'altra banda altres en poden haver fet una interpretació més flexible i pot semblar que fan més del que realment fan.

Atesa aquesta dificultat per fer de la pregunta 37 un indicador de mesura no interpretable, i vist que alguns dels municipis que han contestat el qüestionari del Panel de manera incompleta tenen projectes amb diferents disciplines artístiques, ens aventurarem a fer una correcció del càlcul d'escoles que actualment estan desenvolupant projectes propers a la interdisciplinarietat a partir d'una recopilació pròpia de dades.

De les escoles que han contestat parcialment, n'hi ha 3 que, tot i que no han dit res a la pregunta sobre interdisciplinarietat, el nom indica que ofereixen diferents arts i sabem que tenen un projecte amb vocació interdisciplinària.

També hi ha el cas d'una escola de música i dansa que tampoc no ha contestat l'enquesta i que es pot afegir al recompte de les escoles que ofereixen les dues disciplines del decret.

En canvi, hi ha 2 escoles que han indicat que tenen aquesta condició interdisciplinària del seu projecte, però que només ofereixen música, indicant com a altres disciplines el cant o el moviment, per la qual cosa seria més correcte no incloure-les en el sumatori d'escoles pluridisciplinàries.

Així doncs, considerem que la xifra més real seria la de 23 escoles que ofereixen diferents disciplines, sigui amb mirada interdisciplinària o no, les quals representen un 22,5% sobre el total de 102 escoles de la demarcació.

03

La condició d'escola o centre de les arts

Des les 19 escoles que han contestat que el seu projecte educatiu es basa en una concepció interdisciplinària de les arts, només 4 tenen en la seva denominació d'escola la paraula *arts*, són:

- Tordera: Centre de Formació Artística
- L'Hospitalet de Llobregat: Escola de Música-Centre de les Arts
- Lluçanès: Escola de Música i Arts
- El Prat de Llobregat: L'Escola d'Arts en Viu

A més, hi ha 3 escoles de les que han completat parcialment el qüestionari, i que no han dit res amb relació a aquesta pregunta, en què el nom inclou la paraula *arts* o *expressió*:

- Viladecans: Ateneu de les Arts
- Santa Perpètua de Mogoda: Escola Municipal de les Arts
- Sant Celoni: Centre d'Expressió Municipal

I si ens fixem en les que en el nom apareix la paraula *dansa* o *teatre*, a més de *música*, trobem:

- Escola Municipal de Música i Dansa de Palafolls
- Escola Municipal de Música i Dansa i Aula de Teatre de Montornès del Vallès
- Escola de Música i Dansa Miquel Pongiluppi del Papiol
- Escola Municipal de Música i Dansa d'Esparreguera
- Escola Municipal de Música i Dansa de Tiana
- Escola Municipal de Música i Dansa de Sant Andreu de la Barca
- Escola Municipal de Música i Dansa de Mollet del Vallès

Per tant, es pot dir que en la denominació oficial de les escoles i, per tant, en la manera com es presenten a la ciutadania només 14 de els 23 escoles que ofereixen diferents disciplines transmeten el missatge que són escoles de diferents arts, o dit d'una altra manera, que no són només escoles de música.

NOM CENTRE	MUNICIPI
Escola de Música i Arts del Lluçanès	Consorti del Lluçanès
Escola Municipal de Música i Dansa	Esparreguera
Escola Municipal de Música - Centre de les Arts	Hospitalet de Llobregat, l'
Escola Municipal de Música i Dansa	Mollet del Vallès
Escola Municipal de Música i Dansa i Aula de Teatre	Montornès del Vallès
Escola Municipal de Música i Dansa	Palafolls
Escola Municipal de Música i Dansa Miquel Pongiluppi	Papiol, el
L'Escola d'Arts en Viu	Prat de Llobregat, el
Escola Municipal de Música i Dansa	Sant Andreu de la Barca
Centre Municipal d'Expressió	Sant Celoni
Escola Municipal de les Arts	Santa Perpètua de Mogoda
Escola Municipal de Música i Dansa	Tiana
Centre de Formació Artística del Teatre Clavé	Tordera
Ateneu de les Arts	Viladecans

Pel que fa a l'ús del terme *centre de les arts* o *escola de les arts*, podem considerar que si el terme centre s'entén com a «centre educatiu», és sinònim d'*escola* i, per tant, el seu ús no predetermina un tipus de model o altre, però si s'entén com a «centre cultural» ens situa en una tessitura diferent, ja que podem inferir que la seva funció no és només formativa, sinó també de mediació cultural, i per tant, es preocupa per impulsar i donar suport a les pràctiques artístiques, a la creació o a la difusió en el seu context. L'enquesta no ens dona informació sobre com aquests objectius estan recollits en els projectes educatius o culturals de cada escola o centre de les arts.

Hi ha exemples de serveis municipals de formació artística que han mantingut el nom d'escola però tenen definida aquesta visió de centre cultural, com és el cas de L'Escola d'Arts en Viu del Prat de Llobregat, o fins i tot l'exemple de l'Hospitalet, on es combinen les dues denominacions.

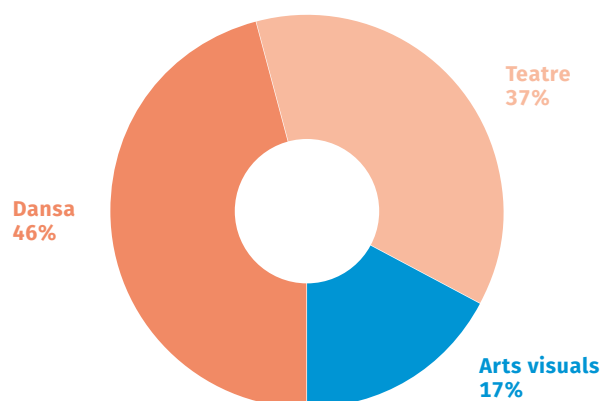
Amb tot, avui dia el terme *centre de les arts* o similar és utilitzat per pocs serveis municipals i està més estès l'ús del terme escola, entre altres raons per l'obligatorietat que deriva del decret d'autorització d'escoles de música i dansa, i la inexistència d'un decret que englobi totes les arts i permeti altres denominacions.

Partint del fet que totes les escoles del Panel ofereixen la disciplina de música i que, per tant, té una preeminència indiscutible, s'observa que de les altres disciplines les més presents són la dansa i el teatre, i a molta distància, les arts visuals.

Sorprèn que el teatre tingui una presència gairebé tan elevada com la dansa si tenim en compte que no està inclòs en el decret d'escoles de música i dansa, ni té un decret propi, i per descomptat no es té en compte en les subvencions del Departament d'Educació de la Generalitat a les escoles municipals d'ensenyaments artístics.

També és possible que en el cas de les arts visuals les ofertes municipals o amb suport públic quedin invisibilitzades en aquest Panel, i que els municipis les estiguin oferint a través d'altres serveis municipals. Però en tot cas la seva presència al territori és molt més petita que la de les altres disciplines.

NOMBRE D'ESCOLES QUE OFEREIXEN DANSA, TEATRE O ARTS VISUALS

El potencial de les escoles de les arts

La creació de centres educatius i culturals que ofereixin diferents disciplines artístiques amb mirada interdisciplinària, fomentant la hibridació de llenguatges, el joc entre disciplines creatives i el contacte entre artistes i practicants de diferents arts escèniques i visuals, ha de permetre crear un espai comú amb un gran potencial no només artístic, sinó també comunitari.

D'entrada, que una escola o centre de les arts posi a l'abast de la ciutadania del municipi més llenguatges artístics significa que ofereix més vies d'accés a les arts, sigui en el vessant formatiu, creador o de practicant, i per tant pot donar resposta a una varietat més àmplia de persones amb interessos més diversos, vies d'accés on cadascú pot trobar el llenguatge en el qual es troba més còmode o que li genera més curiositat. D'aquesta manera l'escola de les arts es converteix en un servei més inclusiu, ja que atén una mostra més àmplia de població i genera més oportunitats d'accés a l'expressió artística.

Amb el desplegament del Decret 179 de l'any 1993 les escoles municipals de música ja van fer uns primers passos per ampliar aquest caràcter inclusiu obrint les ofertes educatives a totes les edats, malgrat que el finançament autonòmic sempre s'ha limitat a les edats d'infants i joves, i també a totes les músiques, en especial a les anomenades *músiques modernes* o *músiques d'arrel tradicional*.

Aquesta dimensió inclusiva va tenir un nou impuls aproximadament a partir de la dècada de 2000 amb l'aparició de les ofertes de curta durada, que permeten arribar a persones que no busquen formacions de llarga durada però sí formacions i pràctiques més puntuals, i també amb les primeres experiències de projectes musicals a escoles de primària i instituts de secundària en horaris lectius obligatoris, projectes de pràctica

instrumental, amb caràcter estable, que permeten que tots els alumnes d'un mateix centre, sense exclusió, participin en igualtat de condicions en una formació artística d'alt valor.

Per acabar, la darrera dècada moltes escoles municipals d'ensenyaments artístics han avançat molt en la inclusió d'alumnat amb necessitats específiques de suport educatiu en les ofertes formatives, amb aquelles específiques per a col·lectius amb diversitat funcional o amb la incorporació d'especialistes en musicoteràpia o psicopedagogia.

Aquest camí d'ampliació progressiva de les capacitats inclusives de les escoles municipals d'ensenyaments artístics té ara una nova oportunitat de creixement amb la transformació en escoles o centres de les arts, espais on la pluralitat de disciplines artístiques comporta més pluralitat de participants i on la hibridació de llenguatges i la confluència de diferents arts afavoreixen el contacte de col·lectius més nombrosos i més diversos.

El potencial dels centres de les arts es multiplica també des d'un punt artístic i pedagògic si es posa en joc l'aspecte creatiu com un element nuclear dels processos d'aprenentatge i de les pràctiques artístiques. La pràctica creativa és quelcom que ens defineix com a humans i que ens permet un desenvolupament més integral de les nostres competències i del pensament crític. Utilitzar la creació artística, amb els mecanismes cognitius, tècnics i estètics que comporta, com una eina per a la formació tant en música com en dansa, teatre o arts visuals, ha de ser un dels elements centrals d'un projecte d'escola de les arts que busqui atènyer aquesta mirada interdisciplinària i contemporània.

De fet, la connexió amb la contemporaneïtat és un element que no es pot perdre de vista ni en els processos educatius ni en les pràctiques artístiques. De la mateixa manera que qualsevol formació que no tingui en compte la realitat actual de l'objecte que vol ensenyar tindrà un impacte molt limitat, tampoc qualsevol educació artística que no tingui en compte aquesta contemporaneïtat no podrà entendre, viure i transformar el món que trepitgem. I la contemporaneïtat està plenament marcada per la complexitat, per la hibridació, per la transformació i per la interrelació, i per tant, les persones creadores intenten constantment aproximar-se al fet artístic des d'aquests paràmetres. És per això que té tot el sentit del món que els serveis municipals d'ensenyaments artístics tinguin una mirada interdisciplinària, creadora i contemporània.

Curiosament la disciplina artística que més han potenciat els municipis des dels seus serveis, és a dir la música, és aquella en la qual, en les metodologies d'ensenyament-aprenentatge més generalitzades, s'utilitza menys la mirada creadora i s'abusa més de la pràctica reproductora. En canvi, les metodologies formatives usades majoritàriament en la dansa, en el teatre o en les arts visuals tenen més tendència a utilitzar l'element creatiu per explorar les pròpies tècniques i els materials amb els quals treballen.

Els plantejaments didàctics de la dansa creativa que s'usen en molts dels programes de primer contacte, o els laboratoris escènics de l'àmbit teatral, o les creacions visuals que podem observar a les aules de les escoles municipals d'arts, són molt més propers a aquesta contemporaneïtat que les tradicionals pràctiques d'ensenyament musical.

En els casos recents d'escoles municipals de música de la demarcació en les quals s'han incorporat al claustre de professorat diversos professionals de la dansa, del teatre, de les arts visuals o del circ, s'ha observat que passa una cosa molt interessant. D'entrada, tothom mira cap a un mateix objecte, el fet artístic, però no tothom el mira des del mateix lloc ni s'hi aproxima de la mateixa manera; per tant, hi ha una nova pluralitat que remou i enriqueix el potencial professional del centre de les arts.

A poc a poc s'observa com les mirades que es tenen són enriquidores per a uns i per a altres. Com a exemple, els equips de teatre solen confrontar la resta del professorat a temes com ara l'aprenentatge des de la reflexió crítica o des de les vivències de l'alumnat, ja que són pràctiques que usen regularment a les aules en l'ús que fan dels textos dramàtics. D'altra banda, els equips de dansa solen remoure molt els claustres amb relació a l'aprenentatge des de l'experimentació amb el cos, buscant aprofitar tot allò que l'alumne pot crear en brut per conduir-ho cap a aprenentatges més evolucionats, extraient l'aprenentatge de dins de l'alumne en comptes d'inserir-l'hi des de fora. Els professionals de les arts visuals, per la seva banda, solen aportar als equips la mirada crítica cap als codis audiovisuals que dominen el món on vivim, i per tant, la capacitat de fer aprenentatges artístics que siguin alhora estimuladors d'un pensament crític vers la realitat quotidiana de l'alumnat.

Així doncs, el potencial d'una escola de les arts interdisciplinària està present també en l'enriquiment de l'equip professional del centre, un enriquiment que beneficia l'alumnat i les comunitats a les quals serveix.

En el document citat anteriorment de la XEMMA, *Una visió interdisciplinària de l'educació i la pràctica artística*, les persones autores es pregunten el següent:

Tenint en compte que la identitat contemporània és plural i diversa, que en l'educació general ja hi ha molts projectes fent una aproximació més holística a les disciplines, ens preguntem: un centre de les arts ha de conservar la separació tradicional entre les diferents especialitats artístiques? O cal propiciar un enfocament interdisciplinari que fomenti experiències artístiques d'una plenitud més gran?

La resposta a aquesta pregunta l'estan explorant actualment algunes de les escoles que han manifestat en les respostes del Panel que tenen una mirada interdisciplinària o que s'hi estan encaminant, i l'estan explorant perquè és un camí no transitat fins ara al nostre entorn, amb pocs exemples, pocs referents, i en aquest sentit el grup de treball de la XEMMA sobre escoles de les arts està actuant com a espai de coaprenentatge entre persones tècniques i responsables de projectes.

05

Les escoles de les arts com a eines per garantir drets culturals en tots els contextos

Garantir drets culturals passa per garantir les escoles de les arts a tot arreu, a tots els municipis encara que siguin petits i a tots els barris de les grans ciutats, trencant les barreres econòmiques, culturals i físiques que hi trobem.

L'aposta per la interdisciplinarietat no ha d'estar condicionada per les dimensions del centre. Les dades del Panel demostren que no cal disposar d'un centre educatiu

de mida gran per plantejar-se l'obertura a altres arts. El cas de l'Escola de Música i Arts del Lluçanès (EMAL) és molt clar: una escola que dona servei a una població de 7.000 habitants repartits entre 12 municipis de la mateixa comarca a través d'un consorci.

Un dels elements que tradicionalment han dificultat més la sostenibilitat dels serveis municipals d'escoles de música als municipis petits han estat les ràtios reduïdes dels grups que es poden obrir, les classes instrumentals individuals, la dificultat per construir conjunts instrumentals grans o la necessitat de poder oferir un ampli ventall d'instruments. En aquest sentit, l'aposta per iniciar ofertes de formació artística d'altres arts, com són la dansa, el teatre o les arts visuals, redueix molt aquestes problemàtiques de sostenibilitat que plantegen les ofertes de música. El caràcter col·lectiu d'aquestes formacions i pràctiques permet aventurar-se a obrir-les amb més garanties d'èxit.

Però, com dèiem, no només cal vetllar per garantir aquestes ofertes artístiques als municipis petits, sinó que també cal fer una mirada crítica al que està passant a les grans ciutats amb relació a l'equitat entre barris. Amb les dades del Panel podem afirmar que les possibilitats de participació en aquests serveis són percentualment més altes als municipis petits i mitjans, i que a les grans ciutats l'oferta és clarament deficitària.

És en els sis municipis de més de 100.000 habitants que han respost el Panel on objectivament la població té menys possibilitats de participació en els serveis municipals d'ensenyaments artístics, ja que l'alumnat que atenen només representa un 0,6% de la població, mentre que en els municipis petits de menys de 10.000 habitants la xifra de ciutadans que fan ús del servei augmenta fins al 3,4% de mitjana.

Les dades del Panel no ens permeten analitzar com es distribueix l'oferta dels serveis d'ensenyaments artístics a les grans ciutats, però és fàcil deduir que amb només un 0,6% de places grans sectors poblacionals i diversos barris allunyats dels equipaments tenen molt poques possibilitats de veure garantits els seus drets culturals amb relació a l'ensenyament i la pràctica artística.

En aquest sentit, els exemples d'escoles de les arts que trobem a la demarcació de Barcelona són tots municipis que arriben a un percentatge superior d'alumnat que la mitjana del seu tram poblacional. En la taula següent es poden veure els casos més significatius:

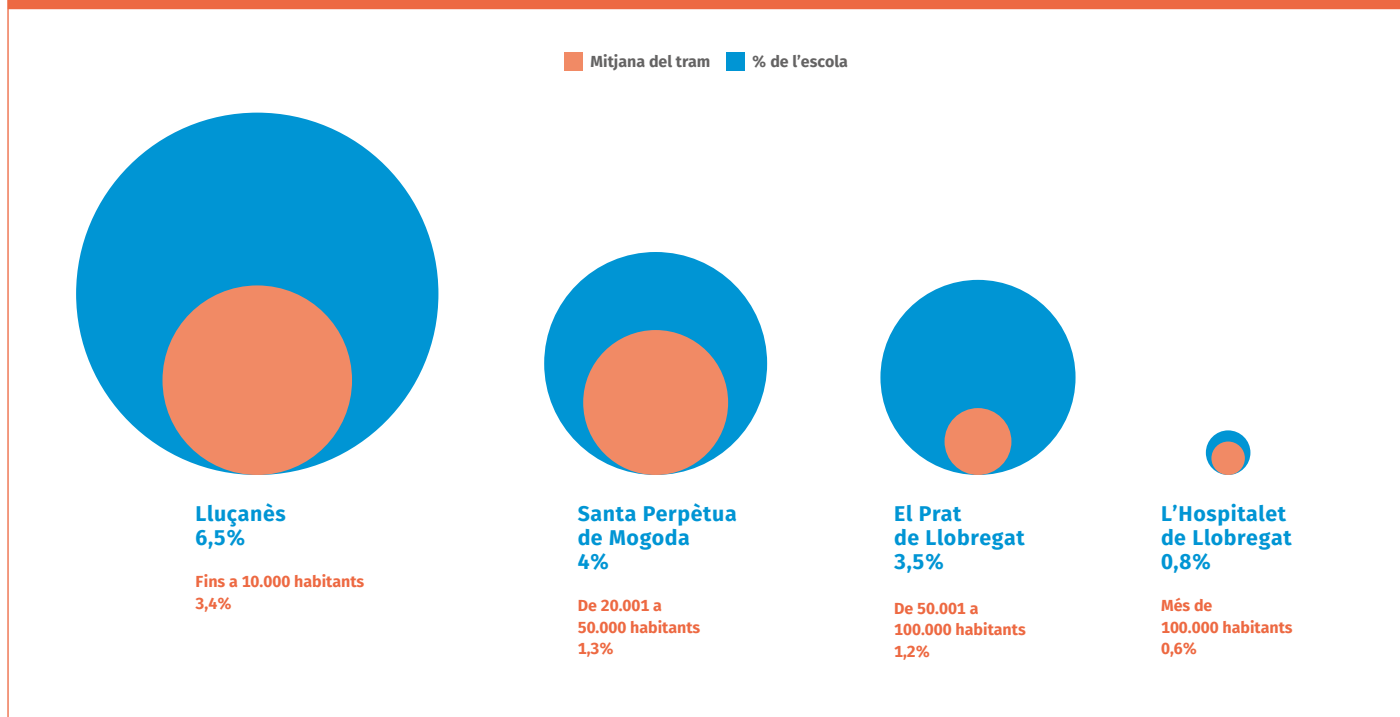
OFERTES ARTÍSTIQUES PER TRAM POBLACIONAL

Una oferta més àmplia i diversa afavoreix una participació més alta de la ciutadania del municipi, millora l'accés a la pràctica artística i optimitza la funció pública dels equipaments municipals.

Per tal de garantir aquest accés als serveis d'ensenyaments artístics municipals els ajuntaments tenen a l'abast diferents solucions que ja s'estan duent a terme amb èxit. D'una banda, als territoris de baixa població es poden impulsar agrupacions de municipis petits per prestar el servei. Un exemple seria l'EMAL del Lluçanès que ja s'ha mencionat. Pel que fa a les grans ciutats, la descentralització dels serveis és un recurs molt valuós, amb l'ús compartit d'equipaments educatius i culturals als diferents barris, sistema que utilitza, per exemple, L'Escola d'Arts en Viu del Prat de Llobregat.

No hi ha, per tant, raons objectives per desestimar l'opció de crear escoles municipals de les arts a cap dels contextos que planteja el territori de la demarcació de Barcelona, i s'està lluny de disposar d'una oferta que assegurí els drets culturals en aquest àmbit a tota la ciutadania.

06

La transformació en centre de les arts com un procés d'experimentació i innovació artística

Atès que avui dia ja hi ha una àmplia xarxa d'equipaments municipals artístics en el format majoritari d'escoles municipals de música, seria desitjable que en els pròxims anys els ajuntaments que ja disposen d'aquests serveis es plantegessin modificar-los per convertir-los en escoles municipals de les arts, amb un creixement d'oferta i de

places que permetés compensar el desequilibri actual entre disciplines i permetés incloure-hi sectors més amplis i diversos de les seves poblacions.

És cert que també hi hauria la possibilitat d'optar per crear nous serveis municipals d'altres arts, com pot ser la dansa, el teatre o les arts visuals, sense unificar-los amb les escoles municipals de música que ja estan en funcionament. Però aquesta solució, si no està basada en raons molt específiques que tinguin un sentit en un context municipal concret, sembla d'entrada una solució menys eficient i menys interessant artísticament.

És per això que plantejar la transformació d'escoles municipals de música en escoles municipals de les arts és l'opció més plausible en el context de la demarcació de Barcelona.

La transformació d'un centre educatiu i cultural de les característiques d'una escola de música és una oportunitat per a l'experimentació i la innovació artística. Aquesta oportunitat es converteix en una obligació si el que es vol és assumir uns objectius ambiciosos amb relació a la interdisciplinarietat, la inclusió i la contemporaneïtat de les polítiques culturals.

D'entrada, l'impuls per a la transformació d'aquests centres ha de respondre a un nou enfocament de les

polítiques culturals i educatives del municipi. Com ja s'ha dit anteriorment en el context actual dels municipis grans i petits, tenint en compte la naturalesa de les pràctiques artístiques contemporànies, i amb el compromís de garantir els drets culturals a tota la ciutadania, l'encàrrec polític municipal per a la creació d'escoles de les arts ha d'establir amb claredat la finalitat de la incorporació d'altres arts a l'oferta, responent a preguntes com ara: per què afegirem dansa o teatre o altres arts a l'escola? Què pretenem aconseguir amb aquesta ampliació? A qui ens dirigim? Quines transformacions socials, educatives i culturals volem que generi a la comunitat la modificació del servei?

Així doncs, transformar una escola municipal de música en una escola municipal de les arts amb mirada interdisciplinària i comunitària confrontarà molt probablement tots els municipis que decideixin impulsar-ho a replantejar-se el model de centre. Hi haurà reptes organitzatius, pedagògics i culturals que convidaran al replantejament del model de centre en funcionament, i provocaran canvis substancials. Indubtablement no es tracta d'afrontar aquesta transformació copiant les fórmules de funcionament de l'escola de música i aplicant-les a una escola de dansa o teatre, per exemple. El potencial que abans s'ha descrit d'una escola de les arts no existirà si es limita a la coincidència de diferents escoles de música, de dansa, de teatre o d'arts visuals en un mateix edifici.

Els reptes organitzatius seran els primers que afloraran en aquest procés de transformació. Si el que es vol és construir un servei de formació i pràctica artística que tingui una mirada interdisciplinària caldrà decidir com s'estructura l'organització perquè doni resposta a aquesta missió.

D'aquesta manera caldrà prendre decisions organitzatives, com, per exemple, si els equips docents han de ser mixtos o no, és a dir si han de combinar professorat de diferents especialitats, ser pluridisciplinaris. Si la resposta és afirmativa, es podrà plantejar si cal que tots els equips de treball del centre siguin mixtos o si es combinen els equips mixtos amb els equips per disciplines. També caldrà decidir quin paper han de fer els especialistes de les noves disciplines que s'incorporin a l'escola d'arts en les funcions directives. És molt probable que l'escola de música a partir de la qual s'origini la transformació ja tingui un equip directiu consolidat integrat per especialistes de l'àmbit musical; per tant, caldrà decidir si és necessari intercanviar alguna d'aquestes figures per donar veu a les altres disciplines, canviant, per

exemple, un professional de la música per un de la dansa o del teatre, o si el que cal és ampliar l'equip directiu i incorporar noves figures de coordinació amb relació a les diferents arts que configuraran el centre. En aquest sentit, les opcions de configuració d'un equip directiu seran múltiples, però és recomanable que la nova naturalesa del centre de les arts estigui representada dins de l'equip directiu. Si a més el centre ha fet una aposta per incorporar la vinculació amb artistes a l'oferta formativa, el treball amb col·lectius diversos per a la pràctica artística, l'assumpció de processos de creació per a l'alumnat, etc., caldrà plantejar-se qui assumeix les tasques de mediació artística i cultural que aquests reptes comporten. És molt probable que el centre arribi a la conclusió que necessita una figura de mediació, algú amb dedicació perquè pugui coordinar totes aquestes activitats del centre.

Impulsar un centre de les arts d'aquestes característiques també plantejarà la necessitat de garantir encara més els espais de coordinació pedagògica, disseny d'activitats artístiques i avaluació de processos. Especialment en la primera fase de transformació del centre, amb la incorporació de nou professorat d'altres disciplines, caldrà planificar espais de coneixença i treball conjunt, i posar, per tant, en primer terme la importància de dedicar hores i recursos a aquesta coordinació. Especialment si es decideix crear equips docents mixtos que generin ofertes formatives interdisciplinàries, la coordinació inicial requerirà moltes hores.

Entre els reptes organitzatius d'aquesta transformació tampoc no es pot oblidar els que estaran relacionats amb la gestió dels espais i amb la definició i contractació dels nous perfils professionals. Pel que fa als espais, és molt probable que l'aposta per unes pràctiques interdisciplinàries i creatives comporti disposar d'espais més amplis i versàtils que no pas els espais habituals de formació instrumental d'una escola de música. És possible que no totes les escoles de música que vulguin iniciar un procés de transformació a escola de les arts disposin d'espais amplis, amb condicions per a la pràctica d'activitats de cos i moviment com són la dansa i el teatre, però serà necessari trobar solucions arquitectòniques sigui al mateix edifici o en altres equipaments municipals, per dur a terme aquest tipus d'activitats. Per acabar, amb relació als reptes organitzatius, caldrà definir bé quins són els nous perfils professionals que l'escola necessita incorporar, amb quin tipus de formació i experiència, decidir si es volen incorporar perfils pluridisciplinaris, i també quina mirada han de tenir amb relació als models

d'aprenentatges artístics contemporanis. A més, caldrà valorar correctament quines han de ser les condicions de contractació, evitant establir disfuncions amb relació a les condicions del professorat de música que l'escola ja tingui contractat, i procurant garantir en aquest nou professorat una estabilitat laboral que asseguri l'èxit del projecte i eviti la rotació excessiva de personal i la precarietat.

L'escola que iniciï aquest procés de transformació també s'enfrontarà a uns reptes pedagògics igual d'importants. D'entrada, caldrà plantejar-se quines ofertes formatives vol posar en marxa, i si aquestes ofertes substitueixen les existents o obren una via paral·lela de participació al centre. Si aquestes noves ofertes formatives han de ser interdisciplinàries, i per tant han de combinar en una mateixa proposta pedagògica elements de diferents disciplines, caldrà dissenyar-les i prendre decisions sobre quins són els elements nuclears que es volen treballar, i posar d'acord les mirades dels diferents especialistes. A més, caldrà decidir quin rol s'espera de l'alumnat, si serà una oferta pedagògica en la qual cada alumne porti les seves habilitats en relació a una disciplina i si és la combinació de músics, ballarins, actrius, etc. el que conforma un procés formatiu i artístic multidisciplinari. O, per contra, l'alumne no estarà assignat a una disciplina, sinó que s'esperarà d'ell que participi de tots els llenguatges en la mesura que el procés i la proposta ho vagin requerint, amb la voluntat que aprengui competències de diferents disciplines i les pugui combinar.

A les escoles d'arts que actualment estan impulsant projectes i ofertes interdisciplinàries trobem alguns exemples de programes de sensibilització artística per a infants que aposten per la segona opció, aquella en què l'alumnat no té un rol disciplinari i es dissenyen metodologies d'aula i activitats d'ensenyament-aprenentatge centrades en el fet artístic, fixant-se en els elements comuns a les diferents disciplines artístiques, de manera que s'aconsegueix que l'alumne explori l'expressió artística a través del cos, la veu, els elements visuals, la paraula, el so, etc.

També trobem exemples entre aquestes escoles de propostes que combinen alumnes que ja tenen una formació bàsica o avançada en música, dansa, teatre o arts visuals, i que posen en conjunt les seves habilitats per crear un espectacle on cadascú aporta el seu coneixement, com pot ser una proposta de teatre musical o una instal·lació performativa.

Per acabar, entre els reptes pedagògics que l'equip de professionals del centre tindrà al davant hi haurà el de l'avaluació dels processos de creació: caldrà definir quins són els objectius d'aprenentatge d'aquests processos i amb quins indicadors es podrà recollir la informació necessària per valorar si els objectius s'assoleixen o no. A més, caldrà fer-ho tenint en compte les peculiaritats de cada disciplina artística, el rol que s'ha decidit assignar a l'alumnat, i encara més important, l'objectiu dels mateixos processos d'avaluació al centre: si aquests processos tenen l'objectiu de millorar les pràctiques docents i de fer conscient l'alumnat del seu procés de creixement artístic perquè pugui prendre decisions per si mateix, o si per contra aquests processos tenen un objectiu acreditatiu.

La transformació en escola de les arts tindrà finalment uns reptes culturals, ja que no es pot impulsar una proposta d'aquesta mena desvinculada de la realitat cultural del municipi, tant amb relació a les pràctiques artístiques i a les persones creadores que ja hi hagi en el context més immediat com amb relació als objectius de transformació d'aquesta realitat que políticament es plantegin. Molt probablement per a la majoria de municipis que afrontin aquest debat, un dels principals reptes serà l'equitat en les polítiques culturals, la necessitat imperiosa d'equilibrar les desigualtats en l'accés a la formació i la pràctica artística a la seva ciutat o al seu poble, sigui per raons socioculturals, econòmiques, territorials, de gènere, lingüístiques, etc.

L'altre gran repte en aquest àmbit serà trobar l'encaix perquè les polítiques educatives i culturals del municipi treballin en la mateixa direcció. És clar que l'escola d'arts com s'està definint tindrà per naturalesa una condició a mig camí entre educativa i cultural. Si com a servei públic té aquesta condició de punt de trobada però la resta de polítiques culturals i educatives del municipi no es troben i/o funcionen d'esquena les unes de les altres, és molt probable que el projecte de l'escola d'arts fracassi. L'escola d'arts també haurà de tenir present en el projecte de centre, en el disseny de les ofertes educatives i en la definició dels recursos humans i organitzatius, aquesta dimensió cultural que haurà d'assumir com a equipament públic.

L'escola d'arts ha de ser un espai on es puguin garantir els drets educatius i culturals en un sentit ampli, és a dir garantint tant el dret a l'educació artística de tota la ciutadania com el dret a la pràctica cultural de tots els col·lectius.

07

Apunts sobre el context general necessari per impulsar la creació de centres municipals de les arts

No podem acabar aquest article sense identificar aquelles mancances de context en el marc d'ordenació educativa i en els criteris de suport econòmic que les administracions locals pateixen quan es plantegen impulsar escoles de les arts, siguin de nova creació o després d'un procés de transformació de les actuals escoles de música o de dansa.

Actualment no es disposa d'un decret amb relació a la creació i autorització d'escoles de les arts equivalent al Decret 354/2021, que només preveu les escoles de música i de dansa d'ensenyaments no reglats. Caldria, doncs, que des del Govern de la Generalitat es creés el marc legal propici per al desenvolupament d'escoles que poguessin incloure música, dansa, teatre, circ i arts visuals i audiovisuals mitjançant una modificació de l'actual decret o l'aprovació d'un de nou.

En paral·lel a la redacció d'aquest decret, caldria també revisar els criteris de finançament de les escoles municipals de les arts, ja que actualment la línia de subvencions que el Departament d'Educació de la Generalitat desplega preveu únicament l'alumnat de música i de dansa d'unes edats concretes. Així doncs, haurien d'entrar en la categoria d'alumnes subvencionables els de les disciplines de teatre, circ, arts visuals i audiovisuals, i també els alumnes de propostes interdisciplinàries, i revisar la limitació d'edats en sintonia amb el valor de desenvolupament cultural comunitari d'aquests centres.

Sense aquests dos elements per part de l'Administració catalana, les condicions perquè els ajuntaments puguin desplegar projectes d'escoles d'arts són precàries financerament i incertes legalment.

Recentment el Consell Nacional de la Cultura i les Arts va elaborar una *Carta de les Arts a l'Educació* que va rebre el suport de les entitats municipalistes i de les conselleries d'Educació, Cultura i Universitats, i entre altres aspectes defensa la creació d'una xarxa d'escoles locals de les arts que pugui garantir l'accés a la formació i la pràctica artística a tots els municipis de Catalunya. La carta reclama una xarxa de país que assegurï l'equitat i tingui un paper actiu i transformador en l'educació de la ciutadania, i també posa l'accent en el paper que les institucions d'educació artística superior han de fer en la formació de perfils professionals en les especialitats de pedagogia per a l'educació artística de totes les disciplines, aspecte que també mostra importants desequilibris avui entre àmbits com la música, la dansa, el teatre, el circ o les arts visuals. Cal afegir que aquesta formació inicial de professionals en pedagogia de les arts no ha de defugir la mirada interdisciplinària si hi ha coincidència en la voluntat de connexió amb la contemporaneïtat artística i educativa.

Diputació
Barcelona

Àrea d'Educació